

«فرهیختگان» در گفت‌وگو با استادان وضعیت برگزاری مرحله دوم آزمون دکتری را بررسی کرد

پیشنهاد استفاده از هوش مصنوعی در سنجش داوطلبان



سارا طاهری
خبرنگار گروه دانشگاه

تیر ماه را می‌توان ماه برگزاری آزمون مصاحبه دکتری دانست؛ همان جایی که مسیر علمی داوطلبان ورود به بالاترین مقطع تحصیلات تکمیلی، شکل نهایی به خود می‌گیرد. پس از عبور از سد آزمون کتبی، حالانویث آن است که هر داوطلب در برابر استادان هیئت علمی بنشیند و نه تنها از سسوابق علمی خود دفاع کند، بلکه نشان دهد تا چه اندازه برای ورود به فضای جدی تحصیلات تکمیلی و پژوهش آماده است.

عضو هیئت علمی گروه مهندسی عمران:

صلاحیت علمی ۲۵ داوطلب را روزانه بررسی می‌کنیم

راحت‌تر می‌توانند در مصاحبه شرکت کنند. اما آسیب‌هایی هم وجود دارد؛ مثلاً ممکن است داوطلب در کنار خود چند نفر داشته باشد که به او کمک کنند و این باعث می‌شود آنچه می‌خواهیم از فرد دریافت کنیم، به صورت کامل دریافت نشود. از طرف دیگر، مشکلاتی مانند عدم اتصال یا قطعی اینترنت نیز وجود دارد که کیفیت برگزاری را کاهش می‌دهد.»

قدسی حسن‌آباد در ادامه تصریح کرد: «اگر بخواهم درباره کیفیت علمی دانشجویان صحبت کنم، واقعیت این است که کیفیت علمی دانشجویان در سال‌های اخیر نسبت به گذشته کمی پایین‌تر آمده است.» او با بیان اینکه علت اصلی کاهش کیفیت دانشجویان، مدرک‌گرایی است، خاطرنشان کرد: «همچنین پذیرش تعداد زیادی دانشجو از رشته‌ها و گرایش‌های مختلف باعث شده کیفیت پایین بیاید. مثلاً یکی از داوطلبان در مصاحبه رشته سواحل و سازه‌های دریایی شرکت کرده بود، اما فوق لیسانسش مشاوره خانواده بود؛ این‌ها ارتباطی با هم ندارند، اما سیستم اداری اجازه داده که این فرد در دکترای عمران شرکت کند.»

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات در پاسخ به

عضو هیئت علمی گروه تاریخ و باستان‌شناسی:

پلتفرم طراحی شده برای مصاحبه عملکرد قابل قبولی داشت

با بیان اینکه این شیوه‌نیز نواقص خاص خود را دارد، افزود: «در مصاحبه‌های آنلاین، ارتباط کامل و حضوری با داوطلب برقرار نمی‌شود و تنها از طریق صدا و تصویر و اورا می‌بینیم. به همین دلیل می‌توان گفت حدود ۸۰ درصد از کارایی مصاحبه حضوری را دارد، اما با این حال باز هم روش قابل قبولی است.» عضو هیئت‌علمی گروه تاریخ و باستان‌شناسی واحد علوم و تحقیقات در پاسخ به پرسشی درباره احتمال تقلب در مصاحبه‌های مجازی گفت: «این احتمال وجود دارد، به‌ویژه اگر داوطلب بسیار هوشمند باشد و فردی در کنار او حضور داشته باشد، یا حتی با استفاده از هوش مصنوعی پاسخ سؤالات را دریافت کند. اما در عمل، درصد وقوع چنین اتفاقی بسیار ناچیز است. استادان با تجربه و دقت خود قادرند تشخیص دهند که آیا داوطلب پاسخ‌ها را واقعی ارائه می‌دهد یا از منبعی دیگر کمک می‌گیرد.»

او در ادامه تصریح کرد: «این موضوع که برخی می‌گویند مصاحبه مجازی امکان تقلب را افزایش می‌دهد، بیش از حد بزرگ نمایي شده و نباید چندان جدی گرفته شود. در اغلب موارد استادان قادر به شناسایی موارد غیرعادی هستند و ارزیابی با دقت کافی انجام می‌گیرد.» فرهنگد در ادامه ارزیابی خود از روند برگزاری مصاحبه‌های دکتری به صورت

۱۴۰۳، فرایند دوباره حضوری شد و بار دیگر مصاحبه‌ها به شکل رو در رو برگزار شد. اما امسال، دانشگاه آزاد برای سومین سال متوالی، با دومین دوره پس از شیوع ویروس کرونا، به سراغ برگزاری مصاحبه‌های دکتری به صورت مجازی رفت؛ تصمیمی که این بار نه از سر اجبار، بلکه با هدف بهره‌گیری از ظرفیت‌های فناوری، کاهش هزینه‌ها و تسهیل دسترسی داوطلبان اتخاذ شد. در این گزارش، با سه نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد که تجربه مستقیم داوری در مصاحبه‌های دکتری مجازی را داشته‌اند، به گفت‌وگو نشستیم و به ارزیابی فضای بخش شش‌فاهی آزمون دکتری پرداختیم. آن‌ها از یک سو بر مزایای فنی

این سؤال که آیا امکان تقلب در مصاحبه آنلاین وجود دارد یا خیر، گفت: «یکی از آسیب‌ها همین است که داوطلب ممکن است دو نفر کنار دست خود داشته باشد و آن‌ها به او بگویند چه جواب دهد. البته ما معمولاً متوجه می‌شویم که چه کسی تخلف می‌کند، اما این امر اجتناب‌ناپذیر است.»

او با بیان اینکه یکی از روش‌هایی که می‌توانند این مشکلات را تقریباً به صفر برساند، برگزاری مصاحبه به صورت حضوری است، گفت: «البته در فضای مجازی هم می‌توان با طرح سؤالات مناسب تا حدی سواد واقعی فرد را ارزیابی کرد، اما به صورت حضوری این مسئله کامل‌تر برطرف می‌شود.»

او با بیان اینکه پس از انجام مصاحبه، بازخوردی به داوطلبان داده نمی‌شود، توضیح داد: «چون اگر بازخورد بدهیم، داوطلبان وارد فاز می‌شوند که دائم درخواست تجدید نظر و توضیح بیشتر دارند. بنابراین بازخورد دادن به طور کلی متوقف شده است.»

قدسی حسن‌آباد در ادامه درباره روند برگزاری مصاحبه غیرحضوری گفت: «روند به این صورت بود که زمان هر داوطلب مشخص بود، ساعت برگزاری مصاحبه‌ها در گروه ما ۸ صبح تا ۵ بعد از ظهر بود

مجازی، به چالش‌هایی نیز اشاره کرد و گفت: «مهم‌ترین چالشی که در این دوره با آن مواجه شدیم، مربوط به برخی از داوطلبان بود که به دلیل ضعف در مهارت‌های فنی یا عدم آشنایی با پلتفرم، در اتصال به سامانه دچار مشکل شدند. البته این موارد بسیار محدود بود و در هر روز، شاید تنها دو یا سه نفر از حدود ۱۶ تا ۱۷ داوطلب با این چالش‌ها مواجه بودند.»

او درباره مقایسه ارزیابی کیفی داوطلبان به صورت مجازی با ارزیابی حضوری اظهار کرد: «اگر بخواهیم به صورت دقیق مقایسه کنیم، می‌توان گفت مصاحبه‌های آنلاین حدود ۸۰ درصد کیفیت مصاحبه‌های حضوری را دارند. طبیعتاً دو شیوه حضوری و شرایط ارزیابی کامل‌تر است. برای مثال، استاد می‌تواند هم زمان پایان‌نامه، مقالات و سایر مستندات داوطلب را بررسی کند و از طریق زبان بدن نیز ارزیابی دقیق‌تری داشته باشد. با این حال، مصاحبه آنلاین نیز در وضعیت کنونی، راهکاری بسیار قابل قبول و مؤثر بوده است.»

عضو هیئت‌علمی واحد علوم و تحقیقات در پاسخ به این پرسش که آیا پس از مصاحبه بازخوردی به داوطلبان داده می‌شود یا خیر، توضیح داد: «در صورتی که خود داوطلب در پایان جلسه درخواست بازخورد داشته باشد، استادان نیز به او بازخورد می‌دهند و وضعیت

و در هر کلاس یک لپ‌تاپ با اسپیکر مستقر شده بود. نرم‌افزاری طراحی شده بود که با وارد کردن نام داوطلب، اعلام حضور در جلسه انجام می‌شد. داوطلبان نیز قبلاً از ساعت دقیق مطلع شده بودند. یک پشتیبان نیز در اتاق ما مستقر بود که در صورت بروز مشکل با داوطلبان تماس می‌گرفت و هماهنگی‌ها را انجام می‌داد.»

او اضافه کرد: «ما تصویر داوطلب را هم داشتیم و سؤال می‌پرسیدیم. مثلاً در کلاس ما سه استاد بودند که هر سه سؤال را از داوطلب می‌پرسیدند و داوطلب پاسخ می‌داد. ما یک سری فرم داشتیم که هم کیفیت مصاحبه را ارزیابی می‌کرد و هم مستنداتی مانند مدرک زبان، مقاله و غیره را ثبت می‌کردیم. یک سسری امتیازات هم در بخش مصاحبه شفاهی بود؛ سه استاد سؤالات را می‌پرسیدند و روزانه حدود ۱۷-۱۶ داوطلب در نوبت صبح ارزیابی می‌شدند. بعداًظهر هم حدود۷-۹ نفر بودند. فکر می‌کنم در مجموع روزانه به طور میانگین حدود ۲۵ نفر مصاحبه می‌شوند.»

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

در پاسخ به این سؤال که چه پیشنهادی برای بهبود روند برگزاری

مصاحبه‌ها دارید، گفت: «به نظرم مصاحبه حضوری بهتر است و

کیفیت بالاتری دارد.»

او را شرح می‌دهند.»

او درباره ساختار برگزاری مصاحبه‌ها در گروه تاریخ و باستان‌شناسی گفت: «در گروه ما پنج عضو هیئت‌علمی به صورت ثابت حضور داشتند و یک نماینده نیز از طرف مرکز آزمون جهت تسهیل ارتباطات و هماهنگی با داوطلبان در جلسه حاضر بود. روند مصاحبه در نوبت صبح و عصر با نظم خوبی پیش رفت و روزانه ۱۶ نفر از داوطلبان مورد ارزیابی قرار گرفتند.»

فرهمنند در پاسخ به این سوال که چه پیشنهادی برای بهبود روند مصاحبه‌های آینده دارید، توضیح داد: «یکی از مهم‌ترین موارد، ارتقای زیرساخت‌های فنی است. استفاده از اسپیکرها و میکروفون‌های قوی‌تر باعث می‌شود استادان بدون نیاز به جابه‌جایی مداوم، سؤالات خود را به‌راحتی مطرح کنند. همچنین بهتر است خود داوطلبان پیش از روز مصاحبه، یک بار اتصال به پلتفرم را تمرین کنند تا در روز اصلی با مشکلی مواجه نشوند. این موارد هر چند جزئی هستند، اما می‌توانند تأثیر قابل‌توجهی بر کیفیت برگزاری جلسات داشته باشند.»

او در پایان گفت: «یکی از چالش‌های فسی این دوره، ضعف در تجهیزات سخت‌افزاری است. اگر تجهیزات حرفه‌ای‌تری برای صوت و تصویر فراهم نشود، این مشکل نیز برطرف خواهد شد.»

حال، باید گفت پارامترهای مؤثر بر کیفیت و عدالت در فضای مجازی بسیار زیاد هستند و در عمل، کنترل آنها دشوار است.»

او تأکید کرد: «صادقانه بگویم، دیدگاه من نسبت به مصاحبه مجازی چندان مثبت نیست. این فرایند چالش‌های خاص خودش را دارد. مثل قفل یک کلید است که هر قدر هم پیچیده باشد، در نهایت فردی پیدا می‌شود که کلید آن را بسازد. بنابراین، نمی‌توان چهارچوبی قطعی برای کنترل کامل آن تعریف کرد و معتمد که شیوه حضوری از کارآمدی بیشتری برخوردار است.»

او در پاسخ به این سوال که در گروه مهندسی برق در هر نوبت صبح و بعدازظهر چند داوطلب مورد ارزیابی قرار گرفتند، توضیح داد: «در نوبت صبح، ۱۶ داوطلب و در نوبت بعدازظهر، ۱۲ داوطلب را ارزیابی می‌کردیم. برای هر داوطلب نیز زمان ۱۵ دقیقه‌ای در نظر گرفته شده بود تا مصاحبه به شکل مؤثر و منظم انجام شود.»

پیشگر در پاسخ به این سوال که آیا دانشگاه از نظر تجهیزات و امکانات سخت‌افزاری، عملکرد مناسبی در برگزاری مصاحبه‌های مجازی داشت؟ گفت: «از نظر بنده دانشگاه آزاد، به‌ویژه واحد علوم و تحقیقات، در حوزه تجهیزات سخت‌افزاری و سسرویس‌دهی به استادان برای برگزاری این مصاحبه‌ها عملکرد بسیار خوبی داشت. اگر بخواهم نمره‌ای بدهم، می‌توانم با اطمینان نمره ۱۹ یا حتی ۱۹.۵ را برای دانشگاه در این بخش در نظر بگیرم.»

بهرت دانشجو از کیفیت پاسخ‌هایی که از این ابزار دریافت می‌کند، کمک کند. یعنی دانشجو متوجه می‌شود پاسخی که هوش مصنوعی به او می‌دهد درست است یا خیر.»

عضو هیئت علمی گروه مهندسی برق دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات در ادامه با بیان اینکه امروزه چه بخواهیم چه نخواهیم، دانشجویان از ابزارهای هوش مصنوعی استفاده می‌کنند، تصریح کرد: «بنابراین، بهتر است این استفاده به شکل آگاهانه و علمی صورت گیرد. یعنی داوطلب بداند که آنچه از هوش مصنوعی می‌گیرد، لزوماً صحیح نیست و باید خود تحلیل و ارزیابی داشته باشد. اگر این رویکرد در مصاحبه‌های حضوری لحاظ شود، نتایج بسیار بهتری حاصل خواهد شد. در واقع اگر دانشجو از هوش مصنوعی استفاده کند اما پاسخ آگاهانه بدهد و بداند هوش مصنوعی پاسخ درستی می‌دهد یا خیر، روند بهتری خواهد بود.»

پیشگر اضافه کرد: «واقعیت این است که چندان بررسی دقیق و جامعی در خصوص ارتقای عدالت در این شیوه صورت نگرفته است. عوامل متعددی در کیفیت مصاحبه مجازی تأثیرگذارند؛ برای مثال، اینکه دانشجو در زمان مصاحبه در منزل باشد یا محل دیگری، اینکه اینترنت او پایدار باشد یا نه و حتی شرایط برق و اتصال لحظه‌ای او. البته ما در مواردی که اینترنت با برق داوطلب دچار مشکل می‌شد، زمان مصاحبه را به تعویق می‌انداختیم تا بتواند در شرایط مناسب‌تری حاضر شود. با این

شواهدی وجود داشت که نشان می‌داد داوطلبان با کمک هوش مصنوعی به سؤالات پاسخ داده و صرفاً متن را رخوانی می‌کردند.»

پیشگر با تأکید بر این که البته ما نیز تمهیداتی در نظر گرفته بودیم، توضیح داد: «نمی‌توانستیم افراد را به‌سادگی متهم کنیم؛ چرا که شان دانشجو باید در هر شرایطی حفظ شود. با این حال، سؤالاتی طراحی می‌شد که بتواند خود هوش مصنوعی را هم به چالش بکشد. از آنجا که هوش مصنوعی آموزش کامل ندیده است، در برخی موارد نیز پاسخ‌های اشتباه می‌دادند. ما با بررسی دانش پایه‌ای داوطلب، شیوه پاسخ‌گویی و سنجش میزان تسلط بر مطالب و حتی به چالش کشیدن ابزارهای هوش مصنوعی نهایتاً به این جمع‌بندی می‌رسیدیم که آیا دانشجوی مورد نظر از سواد علمی لازم برخوردار است یا خیر.»

او در پاسخ به این سؤال که چه پیشنهادی برای بهبود فرایند برگزاری مصاحبه‌های دکتری در سال‌های آینده و در ادامه روند امسال دارید، گفت: «ترجیح این است که مصاحبه‌ها به صورت حضوری برگزار شوند. این شیوه این امکان را به ما می‌دهد که داوطلبان را از نزدیک ببینیم، واکنش‌های آن‌ها را بسنجیم و در موقعیت‌های مختلف به چالش بکشیم. اگر چنین امکانی فراهم شود، حتی می‌توان از هوش مصنوعی نیز در جلسات حضوری بهره برد. استفاده از هوش مصنوعی در فضای مصاحبه حضوری، نه‌تنها مشکلی ایجاد نمی‌کند بلکه می‌تواند به درک

سید حسین پیشگر، عضو هیئت‌علمی گروه مهندسی برق دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات نیز در ارزیابی خود از برگزاری مصاحبه‌های دکتری به صورت مجازی گفت: «مصاحبه‌های دکتری، بر خلاف سال‌های گذشته، به صورت آنلاین و مجازی برگزار شد. به نظر من، اگر این مصاحبه‌ها به صورت حضوری برگزار می‌شد، کیفیت به مراتب بهتری داشت؛ چرا که در حالت حضوری، علاوه بر ملاقات چهره‌به‌چهره با داوطلبان، امکان بررسی ابعاد شخصیتی آن‌ها نیز فراهم بود؛ موضوعی که در پذیرش دانشجوی دکتری بسیار اهمیت دارد. این مسئله به ما کمک می‌کرد تا ارزیابی کنیم داوطلب تا چه اندازه قادر است در موقعیت‌های بحرانی، خود را کنترل و مدیریت کند؛ اما متأسفانه در مصاحبه‌های مجازی، چنین ارزیابی‌هایی عملاً امکان‌پذیر نبود.»

او با بیان اینکه در این شیوه برگزاری، چالش‌هایی نیز وجود داشت توضیح داد: «یکی از چالش‌ها، احتمال استفاده برخی از داوطلبان از ابزارهای هوش مصنوعی برای پاسخ به سؤالات بود. هر چند نمی‌توان با قطعیت گفت که تقلب صورت گرفته است، اما در یکی دو مورد از دانشجویان